

УДК 657:336.7

Новіченко Л.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту

Національної академії статистики, обліку та аудиту

**НАЛЕЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ АУТСОРСИНГУ
ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ПРОЦЕСУ СЕК'ЮРИТИЗАЦІЇ АКТИВІВ****APPROPRIATE ORGANIZATION OF COOPERATION IN THE CONDITIONS
OF OUTSOURCING AS THE KEY TO EFFECTIVE ACCOUNTING
OF ASSET SECURITIZATION PROCESS****АНОТАЦІЯ**

У статті обґрунтовано необхідність застосування бухгалтерського аутсорсингу для ведення бухгалтерського обліку діяльності SPV. Також автором запропоновано групи критеріїв вибору зовнішнього суб'єкта ведення бухгалтерського обліку діяльності SPV та визначено основні шляхи організації співпраці між ним та виконавцем в умовах застосування бухгалтерського аутсорсингу в процесі сек'юритизації активів.

Ключові слова: сек'юритизація, спеціально створена компанія, замовник, виконавець, бухгалтерський аутсорсинг.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснована необходимость применения бухгалтерского аутсорсинга для ведения бухгалтерского учета деятельности SPV. Также автором предложены группы критериев выбора внешнего субъекта ведения бухгалтерского учета деятельности SPV и определены основные пути организации сотрудничества между ним и исполнителем в условиях применения бухгалтерского аутсорсинга в процессе секьюритизации активов.

Ключевые слова: секьюритизация, специально созданная компания, заказчик, исполнитель, бухгалтерский аутсорсинг.

ANNOTATION

The article substantiates the need for accounting outsourcing for accounting of activity SPV. The authors also proposed group selection criteria external entity accounting of activity SPV and the main ways of organizing cooperation between it and the contractor in terms of the application of accounting outsourcing in the assets securitization.

Keywords: securitization, special purpose vehicle (SPV), customer, performer, accounting outsourcing.

Постановка проблеми. Забезпечення раціонального та ефективного функціонування суб'єктів господарювання в умовах розвитку інфляційних процесів і кризових явищ в економіці вимагає переосмислення та пошуку альтернативних варіантів шляхів фінансування підприємства, одним з яких є сек'юритизація активів.

Механізм сек'юритизації, отримавши розвиток в 1970-х роках у США і ставши однією з головних фінансових інновацій другої половини ХХ ст., здійснив своєрідну революцію у фінансовому секторі економіки і забезпечив потужний імпульс для розвитку світових фондових ринків.

Етимологічно слово «сек'юритизація» походить від англійського securities – цінний папір. У цьому випадку економічний зміст відносин сек'юритизації розуміється як рух (у тому числі залучення) грошових коштів за

допомогою цінних паперів, а не традиційних банківських кредитів. Суб'єкти господарювання, як суб'єкти відносин сек'юритизації, сформувавши пул активів, випускають цінні папери під їх забезпечення і реалізують на ринку цінних паперів. Таким чином, отримуючи кошти, суб'єкт господарювання має можливість направити їх на реалізацію нових відносин, у тому числі на отримання додаткового прибутку у вигляді різниці між відсотками по активах та цінних паперах, що сприяє зростанню оборотності коштів [1].

У підтвердження зазначеного, Дж. Таваколі розглядає сек'юритизацію як поняття ринкової економіки, що передбачає підмножину інструментів структурованого фінансування. По суті, це створення і випуск цінних паперів, забезпечених пулом (портфелем) активів; боржники за вказаними активами, як правило, різні. Фактично будь-яка комбінація фінансових активів або грошових потоків може бути трансформована у ринкові цінні папери для продажу інвесторам, тобто сек'юритизована [7].

Загалом, у світовій практиці під сек'юритизацією розуміють процес з перетворення необоротних фінансових активів в оборотні інструменти ринку цінних паперів, що фізично виражається у випуску цінних паперів, забезпечених активами (фінансовим потоком від активів).

У даний час про сек'юритизацію активів найчастіше доводиться чути в контексті фінансування банківської діяльності.

Проте на світовому ринку капіталу для сек'юритизації використовують також права вимоги по автокредитах, кредитних картах, торгові права вимоги (дебіторська заборгованість), лізингові платежі, страхові внески і т. д. Іншими словами, сек'юритизації піддаються будь-які активи або права, які забезпечують майбутні (прогнозовані) грошові надходження. Активи можуть бути власністю як банків, так і нефінансових організацій, наприклад, промислових і торгових підприємств, лізингових і авіакомпаній [2, с. 48].

Даний фінансовий інструмент має ряд переваг у порівнянні з традиційними операціями на

ринку капіталів. Зокрема, основними перевагами для компаній є недороге фінансування та диверсифікація джерел запозичень. При цьому інвестори мають можливість інвестувати в недоступні до цього часу низькоризикові активи через придбання цінних паперів з високим рівнем рейтингу. Водночас завдяки сек'юритизації активів для економічних суб'єктів, власний рейтинг яких не відповідає інвестиційному, відкривається доступ до ринку капіталів та відповідного рефінансування на основі випуску цінних паперів, забезпечених активами, проспекту емісії яких рейтингові агентства надають рейтинг значно вищого рівня. Вочевидь, сек'юритизація активів є складним, проте високоефективним механізмом.

Одним із ключових механізмів сек'юритизації активів у її класичній формі є спеціально створений фінансовий посередник (Special Purpose Vehicles – SPV), який утворюється для цілей так званого «дійсного продажу». Зокрема, компанія-оригінатор (ініціатор сек'юритизації) продає свої фінансові активи (права грошової вимоги) зазначеному фінансовому посереднику, який, у свою чергу, фінансує купівлю таких активів шляхом випуску цінних паперів на ринку капіталу. Реалізація таких відносин сек'юритизації дозволяє ізолювати ризики, пов'язані з правами вимоги та отриманням грошових потоків від ризиків самого оригінатора.

Таким чином, головна мета SPV – придбання активів у оригінатора, їх відокремлення у пулі, емісія і поширення цінних паперів, забезпечених цим пулом активів.

У міжнародній практиці були розроблені спеціальні вимоги до правового статусу SPV, що забезпечують належний захист прав та інтересів інвесторів, запобігання їх ризиків, пов'язаних з придбанням цінних паперів, забезпечених активами. Основними вимогами до правового статусу SPV є:

- незалежність SPV від оригінатора (SPV не повинно належати оригінатору або особам, афілійованим із ним);

- захищеність SPV від банкрутства (SPV обмежується в можливості ініціювати процедуру добровільного банкрутства, так само, як і добровільної реорганізації та добровільної ліквідації. Причому інвестори та оригінатор також беруть на себе зобов'язання не звертатися до суду з вимогою про ліквідацію SPV або про порушення щодо нього процедури примусового банкрутства);

- спеціальна правоздатність SPV (SPV не може випускати будь-які додаткові боргові інструменти, брати участь в об'єднанні компаній або здійснювати інші операції та дії, у тому числі наймати співробітників, крім тих, які безпосередньо необхідні для здійснення угоди сек'юритизації. Дана концепція спрямована на обмеження числа потенційних кредиторів SPV і надання інвесторам гарантій першочергового

задоволення вимог за цінними паперами, забезпеченими активами).

Зрозуміло, що необхідність виконання зазначених вище умов потребує залучення зовнішніх суб'єктів для забезпечення функціонування SPV. Зокрема, актуалізується питання використання бухгалтерського аутсорсингу для ведення бухгалтерського обліку діяльності SPV.

При цьому слід враховувати, що використання бухгалтерського аутсорсингу та отримання максимального ефекту від його застосування є неможливим без належної побудови організаційних відносин між замовником та виконавцем, адже чітка організація співпраці між ними забезпечує формування цілісної системи управління процесом сек'юритизації активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу здійснили вітчизняні вчені та науковці: О.П. Войналович, І.К. Дрозд, С.А. Кузнецова, С.М. Лайчук, Б.М. Литвин, Л.О. Логіненко, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Ю.Ю. Фролова, Л.С. Шатковська, В.Г. Швець; вчені та науковці зарубіжних країн: Б.О. Анікін, С.М. Бичкова, Ж.-Л. Бравар, Т.М. Єрмакова, Є. Желінські, С.О. Календжян, Й. Кочар, М. Лациті, Д.М. Михайлов, Р. Морган, І.Л. Рудая, Ф.Н. Філіна, Дж. Хейвуд, К. Чубаковська, А.Є. Шевельов, А. Янковська. Дослідженням питань сек'юритизації активів також займаються як вітчизняні (О. Мозговий, О. Євтух, А. Ковальов, О. Нізков, О. Новак), так і зарубіжні фахівці (Ф. Фабозці, І. Алексеева, Н. Александрова, Д.Ф. Маршалл, С. Фрост), проте практично відсутні напрацювання щодо організаційно-методичних аспектів облікового відображення операцій сек'юритизації активів як у її ініціатора, так і у спеціально створеного для таких операцій фінансового посередника, у тому числі щодо ведення бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу.

Мета дослідження полягає в узагальненні підходів та визначенні основних шляхів організації співпраці між замовником та виконавцем в умовах застосування бухгалтерського аутсорсингу в процесі сек'юритизації активів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Раціональна організація бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу як системи неможлива без чітко налагоджених взаємозв'язків між суб'єктами. Оскільки використання бухгалтерського аутсорсингу передбачає укладання договору про надання послуг, то основними суб'єктами в даному випадку виступають виконавець та замовник. Замовником у процесі сек'юритизації активів виступає SPV. Відповідно, виконавцем послуг з бухгалтерського аутсорсингу виступають аудиторські, консалтингові фірми, спеціалізовані (аутсорсингові) фірми, спеціалісти з бухгалтерського обліку, зареєстровані як фізичні особи – підприємці тощо.

Серед великих транснаціональних консалтингових підприємств в Україні здійснюють діяльність підприємства «Великої четвірки» – Ernst&Young, KPMG, PWC, Deloitte, а також інші транснаціональні підприємства (McKeansey, Accenture, IBM Consulting, Roland Berger) тощо. Крім міжнародних, послуги з бухгалтерського аутсорсингу надають також такі вітчизняні консалтингові фірми, як ТОВ «Профін Консалтинг і Аутсорсинг», ТОВ «Актив Плюс», «ЛПМ Консалтинг», Бізнес-консалтингова компанія «EBS» та ін.

К. Чубаковська зазначає, що «при залученні зовнішніх суб'єктів для ведення бухгалтерського обліку організацію бухгалтерського обліку слід розглядати як сукупність наступних складових:

а) організація співпраці між замовником та виконавцем при використанні бухгалтерського аутсорсингу;

б) організація інформаційного процесу в системі бухгалтерського обліку, яка охоплює: бухгалтерську документацію; ведення бухгалтерського обліку; інвентаризацію та внутрішній контроль; звітність» [6, с. 209].

Зрозуміло, що організація співпраці між SPV, як замовником, та виконавцем розпочинається з процесу вибору зовнішнього суб'єкта ве-

дення бухгалтерського обліку, що є стратегічно важливим завданням, оскільки передбачає побудову довгострокових партнерських відносин.

Серед зарубіжних авторів на увагу заслуговують напрацювання Х. Морсе [5, с. 2–8], який пропонує наступну методику вибору партнера з аутсорсингу: 1) визначення ознак відповідного кандидата; 2) підготовка питань-пропозицій; 3) складання формулярів, які характеризують виконавця і послугу; 4) аналіз та перевірка формуляра; 5) налагодження контактів з виконавцем; 6) загальна характеристика співпраці; 7) складання таблиці оцінки виконавця.

За результатами аналізу напрацювань зарубіжних науковців визначено наступну послідовність вибору зовнішнього суб'єкта ведення бухгалтерського обліку:

1) розробка програми впровадження бухгалтерського аутсорсингу;

2) встановлення критеріїв, за якими проводитиметься відбір та здійснення їх оцінки;

3) дослідження ринку послуг та пошук зовнішніх суб'єктів ведення обліку;

4) оцінка результатів пошуку та складання списку потенційних виконавців;

5) вибір зовнішнього суб'єкта ведення бухгалтерського обліку;

Таблиця 1

Запропоновані групи критеріїв вибору зовнішнього суб'єкта ведення бухгалтерського обліку діяльності SPV

Критерії, яким повинен відповідати зовнішній суб'єкт	Джерела інформації
КІЛЬКІСНІ	
<i>Основні критерії</i>	
Види послуг у сфері бухгалтерського обліку та суміжних сферах, які надає зовнішній суб'єкт	Інформація, розміщена на веб-сайті підприємства; комерційна пропозиція; дані анкетування
Період існування підприємства на ринку відповідних послуг	
Профільні спеціалісти з бухгалтерського обліку	
Рівень цін на послуги з бухгалтерського аутсорсингу	
Досвід роботи з підприємствами відповідної галузі	
Додаткові критерії	
Виставлені претензії та судові позови на неякісне ведення бухгалтерського обліку	Довідкові матеріали; інформаційні листи; інформація в засобах масової інформації
ЯКІСНІ	
<i>Основні критерії</i>	
Імідж та досвід роботи виконавця на ринку	Комерційна пропозиція; інформація розміщена на веб-сайті підприємства; Кодекс професійної етики підприємства
Позитивні відгуки та рекомендації замовників	
Забезпеченість сучасними комп'ютерними технологіями	
Наявність договору зі страхування ризиків професійної діяльності	
Участь зовнішнього суб'єкта в діяльності вітчизняних і міжнародних професійних організацій	
Урегульованість та дотримання виконавцем професійно-етичних норм та принципів	
Рівень корпоративної культури та її дотримання	
Наявність сертифікатів, дипломів, які підтверджують рівень професіоналізму працівників виконавця	
Додаткові критерії	Дані анкетування
Участь працівників підприємства-виконавця в конференціях, семінарах присвячених проблемним питанням бухгалтерського обліку	
Порядок підтримання належного рівня кваліфікації працівників	

6) визначення основних питань співпраці, підготовка проекту договору;

7) підписання договору про надання послуг з бухгалтерського аутсорсингу.

Використання запропонованої процедури у практичній діяльності забезпечить розуміння сукупності дій, які потрібно врахувати та виконати на кожному з етапів процесу вибору зовнішнього суб'єкта, дозволить організувати та реалізувати ведення бухгалтерського обліку зі зниженням ризиків замовника. Після визначення переліку потенційних виконавців послуг з бухгалтерського аутсорсингу шляхом проведення тендерів, вивчення спеціалізованих і загальних довідників, даних асоціацій, рекламних оголошень, статей у періодичних виданнях, отримання комерційних пропозицій, рекомендацій знайомих відбувається розробка критеріїв вибору зовнішніх суб'єктів з урахуванням особливостей та галузі діяльності SPV, специфічних завдань організації бухгалтерського обліку.

Цільова спрямованість діяльності SPV визначає множинність критеріїв вибору зовнішніх суб'єктів ведення бухгалтерського обліку. Тому на основі використання загальнонаукових методів групування та синтезу нами узагальнені та згруповані виокремлені різними авторами критерії вибору зовнішнього суб'єкта з ведення бухгалтерського обліку (табл. 1).

Сформовані групи критеріїв складаються з основних та додаткових. Такий розподіл здійснено відповідно до джерел отримання інформації. Основні критерії, які повинні обов'язково враховуватися при виборі зовнішнього суб'єкта, SPV може отримати за вимогою від виконавця. Інформацію в частині додаткових критеріїв SPV може отримати за результатами анкетування, із засобів масової інформації. Даний вид критеріїв також має важливе значення в процесі прийняття обґрунтованих управлінських рішень про вибір того чи іншого зовнішнього суб'єкта.

Використання основних та додаткових критеріїв у межах виокремлених груп дозволяє правильно визначити їх перелік, що всебічно охарактеризують виконавця, надає змогу чітко сформулювати якості, якими він повинен володіти відповідно до визначених завдань організації бухгалтерського обліку. Від обґрунтованості цих критеріїв залежить якість прийнятого управлінського рішення і в кінцевому підсумку – адаптивність та ефективність ведення бухгалтерського обліку SPV.

З метою визначення основних напрямів процесу організації співпраці між SPV та виконавцем в умовах застосування бухгалтерського аутсорсингу слід визначити основні проблемні питання даного процесу.

«Якщо говорити про ситуацію, що спостерігається в нашій країні, то можна сказати: ми хочемо трансформувати економічну систему, підвищити ефективність ведення обліку на під-

приємстві шляхом залучення провайдера та неготові до змін, нездатні працювати по-новому. Візьмемо хоча б проблему економічної безпеки. Фінансова інформація – найсокровенніші корпоративні дані, в яких розкриті і фінансові потоки та їх джерела, і клієнтська база та ін. Безперечно, в результаті «витоку» такої інформації можна зруйнувати ділову репутацію, партнерські відносини, фінансово-економічну безпеку, проте можна і знайти вихід із даної ситуації: оцінити професійну компетентність та етичні сторони діяльності контрагента шляхом аналізу відгуків попередніх замовників, скласти додаткові умови щодо нерозголошення комерційної таємниці, в договорі слід детально описати процедуру доступу співробітників аутсорсера до конфіденційної інформації, визначити відповідальність за його винні дії» [3, с. 203].

В основі раціонального ведення бухгалтерського обліку в умовах аутсорсингу лежить правильно розроблений та укладений договір. Налагодженість та результативність комунікації його сторін, якість наданих послуг з бухгалтерського аутсорсингу залежать від зрозумілості та детальності сформульованого договору. Формальний підхід до формування умов договору про надання послуг з бухгалтерського аутсорсингу та додатків до договору негативно впливає на ведення бухгалтерського обліку, зокрема, допущення помилок виконавцем спричиняє притягнення до відповідальності SPV як замовника, виникають матеріальні збитки в результаті неповного відображення в бухгалтерському обліку всіх господарських операцій SPV; складання та подання недостовірної фінансової звітності; неправильне нарахування та сплата податкових платежів; втрата первинних документів та виникнення бухгалтерських правопорушень, що визначає актуальність детального розподілу відповідальності сторін, який повинен забезпечити зниження можливих негативних наслідків співпраці.

Ще одним недоліком використання бухгалтерського аутсорсингу у випадку неприділення належної уваги налагодженню співпраці між SPV як замовником та виконавцем є неотримання оперативної інформації для потреб управління.

Г.С. Кесарчук зазначає, що «відсутність оперативної управлінської інформації як один із недоліків аутсорсингових послуг також можна усунути шляхом зазначення у договорі порядку та періодичності надання інформації, організувати передачу даної інформації за допомогою сучасних інформаційних технологій» [3, с. 203].

Підтримуємо позицію М. Мудрої, що «аутсорсинг ефективний тоді, коли проводиться постійний контроль виконання договорів. Якщо за результатами контролю аутсорсер не забезпечує належну якість товарів та послуг, не виконує термінів поставки, відбувається витік інформації та ін., то керівництву підприємства-замовника терміново необхідно внести коректи-

ви в роботу або відмовитися від послуг даного аутсорсера» [4, с. 167].

З метою чіткої організації співпраці між SPV та виконавцем при використанні бухгалтерського аутсорсингу пропонуємо розробити Положення про взаєморозуміння та рівень наданих послуг (далі – Положення). Дане Положення розробляється виконавцем, в якому він зазначає сутність послуг, які буде надавати; які засоби буде використовувати у процесі надання послуг з ведення бухгалтерського обліку та в які терміни; кількість виконавців та їх кваліфікація; узгоджений рівень (параметри) якості наданих послуг, методи та засоби їх контролю тощо. Наявність даного положення надає можливість SPV контролювати роботу виконавця за раніше визначеними критеріями, накладаючи у випадку їх невиконання штрафні санкції, а також дозволяє розподілити обов'язки між сторонами та вирішити питання перевірки якості наданих послуг.

Також з метою усунення вищенаведених недоліків та удосконалення порядку налагодження співпраці між SPV та виконавцем пропонуємо передбачити в договорі наступні положення:

- зазначити перелік додаткових дій, які можуть виникнути в процесі співпраці. Розподілити зобов'язання між адміністрацією SPV та виконавцем щодо своєчасності збору, обсягів та термінів надання первинної документації;

- передбачити, в якому вигляді та форматі буде подаватися звіт про виконані операції або акт прийому-передачі послуг; чітко зазначити випадки, порядок та терміни їх доопрацювання. Окреслити випадки використання субпідряду та передбачити відповідальність SPV за несвоєчасне надання первинних документів, що призвело до виникнення додаткових витрат у виконавця в результаті виникнення простою в роботі;

- передбачити окремим положенням порядок зміни вартості послуг під впливом інфляції;

- зазначити порядок та документальне забезпечення дотримання норм професійної етики;

- визначити процедури обміну таємною інформацією та спосіб комунікації; зазначити перелік видів відповідальності, які понесе виконавець у випадку розголошення конфіденційної інформації з обов'язковим посиленням на статті відповідного кодексу України; зобов'язати виконавця підписати Положення про нерозголошення комерційної таємниці, яке надається у вигляді додатку до договору;

- необхідно записати в договорі, де фізично (територія) будуть надаватися послуги;

- зазначити перелік видів ризиків, які виникають у обох сторін, та методи їх зниження, порядок розробки програми управління ризиками та перелік дій, які будуть реалізовані на її основі, врегулювати питання захисту інтелектуальної власності;

- передбачити план дій у випадку виникнення непередбачених ситуацій.

Урахування наведених пропозицій забезпечить однозначне розуміння порядку співпраці між сторонами, уникнення випадків безвідповідального невиконання умов договору про надання послуг з бухгалтерського аутсорсингу, узгодження та задоволення інтересів обох сторін договору, чітке розмежування функцій, які повинні виконувати SPV та виконавець.

Висновки. Якісний рівень ведення бухгалтерського обліку, задоволення інформаційних потреб користувачів, репутація SPV залежать від побудови та функціонування облікової системи. У зв'язку з цим належна організація співпраці в умовах аутсорсингу є ключовим фактором ефективного ведення бухгалтерського обліку.

Використання запропонованого порядку вибору зовнішнього суб'єкта з урахуванням розроблених груп критеріїв забезпечить оптимізацію ризиків SPV, які виникають при застосуванні бухгалтерського аутсорсингу, що надає змогу здійснювати контроль відповідності виконавця обраним критеріям у процесі співпраці. Крім того, надані рекомендації сприятимуть зосередженню уваги на основних процесах налагодження співпраці між SPV та виконавцем, а також виступатимуть одним із інструментів підвищення оперативності надання необхідної інформації для потреб управління.

Подальші наукові дослідження будуть спрямовані на вивчення питань методики облікового відображення операцій сек'юритизації активів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вагізова В.И. Развитие отношений секьюритизации хозяйствующих субъектов в экономической системе: отечественный и зарубежный опыт / В.И. Вагізова, Р.Р. Хасанов // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 4(28) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2273>.
2. Жаманов А.А. Секьюритизация активов как разновидность финансирования / А.А. Жаманов // Вестник РЭА. – 2011. – № 5. – С. 47–51.
3. Кесарчук Г.С. Бухгалтерський аутсорсинг: поняття, види, переваги та недоліки / Г.С. Кесарчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 1(42). – С. 201–204.
4. Мудра М. Переваги та недоліки використання аутсорсингу в діяльності автомобілебудівних підприємств України / М. Мудра // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 6(39). – С. 163–169.
5. Morse H. Reference Checking in Seven Easy Steps / H. Morse // Outsourcing Journal. – 2001. – September. – S. 1–8.
6. Od auditingu do sponsoringu w rachunkowości / Praca zbiorowa pod red. nauk. Kseni Czubakowskiej. – Warszawa: PWE, 2007. – 268 s.
7. Tavakoli J. Collateralized Debt Obligations & Structured Finance, John Wiley & Sons, 2003.